

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพ
ด้วยการแพทย์แผนไทยประยุกต์ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล
ในเขตภาคเหนือตอนล่าง

The Development of Folk Wisdom Products in Health Care with
Traditional Thai Medicine of the District Health Promotion
Hospitals in the Lower Northern Region

ดร.กชกร ชำนาญกิตติชัย

ผศ.วิภาดา มุกดา

ดร.ณิศิรา กายราศ

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

2561

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสวนดุสิต

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพ
ด้วยการแพทย์แผนไทยประยุกต์ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล
ในเขตภาคเหนือตอนล่าง

The Development of Folk Wisdom Products in Health Care with
Traditional Thai Medicine of the District Health Promotion
Hospitals in the Lower Northern Region

ดร.กชกร ชำนาญกิตติชัย

(สำนักกิจการพิเศษ)

ผศ.วิภาดา มุกดา

(คณะวิทยาการจัดการ)

ดร.ณิศิรา กายราศ

(โรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ)

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

2561

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสวนดุสิต

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดินด้านการวิจัย ปีงบประมาณ 2561)

หัวข้อวิจัย	การพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทยประยุกต์ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในเขตภาคเหนือตอนล่าง
ผู้ดำเนินการวิจัย	ดร.กชกร ชำนาญกิตติชัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิภาดา มุกดา ดร.ณิศรา กายราศ
ที่ปรึกษา	นายแพทย์เทวัญ ธาณิรัตน์
หน่วยงาน	สำนักกิจการพิเศษและคณะวิทยาการจัดการ โรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ปี พ.ศ.	2561

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาความต้องการและความพึงพอใจของผู้รับบริการเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทยประยุกต์ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในเขตภาคเหนือตอนล่าง 2) เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทยประยุกต์ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในเขตภาคเหนือตอนล่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ โดยแจกแบบสอบถามกับประชาชนในพื้นที่ จำนวนทั้งสิ้น 645 คน และสัมภาษณ์กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 140 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำผลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านใน 7 จังหวัด 7 ผลิตภัณฑ์ในการส่งเสริมสุขภาพเพื่อใช้ในการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกสู่ระบบบริการสุขภาพ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความต้องการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพนั้น ผลิตภัณฑ์ควรได้รับรองมาตรฐานจากกระทรวงสาธารณสุข ผลิตภัณฑ์สามารถสร้างอาชีพและรายได้แก่ชุมชนและ ส่วนผสมในผลิตภัณฑ์ไม่ก่อให้เกิดการระคายเคือง

2. ความพึงพอใจเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพนั้น ตัวผลิตภัณฑ์ควรนำทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นมาใช้อย่างจริงจัง กลิ่นของผลิตภัณฑ์ควรเป็นกลิ่นตามธรรมชาติและเป็นการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นกับการดูแลสุขภาพ

3. ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพ ประกอบด้วย 1) เจลล้างหน้าที่มีส่วนผสมของถ่านซังข้าวโพดของจังหวัดพิษณุโลก มีประสิทธิภาพในการชำระล้างสิ่งตกค้างและฝังแน่นบนใบหน้า รวมถึงล้างเครื่องสำอางได้อย่างสะอาดหมดจด 2) ครีมหมักผมที่มีส่วนผสมของน้ำมันจากเมล็ดสำโรงของจังหวัดสุโขทัย มีประสิทธิภาพในการบำรุงเส้นผมและหนังศีรษะและเป็นการต่อยอดนวัตกรรมการผลิตน้ำมันจากลูกสำโรงให้มีมูลค่าสูงและเก็บรักษาคุณสมบัติได้นานขึ้น 3) เซรั่มบำรุงผิวหน้าที่มีส่วนผสมของว่านกาบหอยและน้ำมันมินต์ของจังหวัดกำแพงเพชร มีประสิทธิภาพในการบำรุงผิวหน้าและเป็นการต่อยอดนวัตกรรมการผลิตน้ำสกัดว่านกาบหอยและน้ำมันมินต์ให้มีมูลค่าสูงและเก็บรักษาคุณสมบัติได้นานขึ้น 4) ครีมพอกผิวที่มีส่วนผสมของแป้งกล้วยของจังหวัดพิจิตร มีประสิทธิภาพในการกันแดดและบำรุงผิวพรรณ

5) ครีมกันแดดแบบอัดแท่งที่มีส่วนผสมของข้าวกล้องไรซ์เบอร์รี่อินทรีย์คั่งตะเภาของจังหวัดอุดรดิตถ์ มีประสิทธิภาพในการกันแดดและบำรุงผิวพรรณ 6) เจลกระชับหน้าอกที่มีส่วนผสมของแป้งถั่วมะแฮะของจังหวัดตาก มีประสิทธิภาพในการยกกระชับหน้าอกและบำรุงผิวพรรณ 7) ครีมนวดผิวกายที่มีส่วนผสมของน้ำพุร้อน - น้ำแร่บ้านครูของจังหวัดเพชรบูรณ์ มีประสิทธิภาพในการบำรุงผิวกายทำให้ผิวมีสุขภาพดีเป็นเกราะป้องกันอย่างมีประสิทธิภาพ

Research Title	The Development of Folk Wisdom Products in Health Care with Traditional Thai Medicine of the District Health Promotion Hospitals in the Lower Northern Region
Researcher	Dr.Kochakorn Chamnankittichai Assoc. Prof. Wipada Mukda Dr.Nisira Kaiyaras
Research Consultants	Dr.Taywan Taneerat
Organization	The Office of Business Affairs Faculty of Management Science, School of Tourism and Hospitality Management of Suan Dusit University
Year	2018

The objectives of this research; 1) To study of demand and satisfaction of health care recipients towards products development of traditional Thai medicine of the District Health Promotion Hospital in the lower Northern Region of Thailand. 2) To develop of folk wisdom products in health care with traditional Thai medicine of the District Health Promotion Hospital in the lower Northern Region of Thailand Methodologies of this research are using questionnaires and interviewing by asking questions to people in the local area totally 645 people, and focused group of 140 people. Statistic data collected for analysis are frequency, percentage, average and standard deviation. The collected data received from in-depth interview will be used to develop the Thai folk wisdom products in 7 provinces with 7 products. The products will be implemented in healthcare promotion under traditional Thai and alternative medicine towards healthcare services, which have details as follows;

The result found that:

1. Objectives of folk wisdom products development are certification from Ministry of Public Health, increasing income and promote business in community and absence of irritation effects from ingredients.

2. Satisfaction of folk wisdom products development in healthcare should considerably encourage the usage of local natural resources. The fragrance of the products should be derived from natural process. Also, the development should change people's way of life towards paying attention more to health care mindset.

3. The folk wisdom products in healthcare are consisted of 1) Face cleansing gel that contains corn cop charcoal of Phitsanulok Province, which has property to effectively cleanse residual substance and make-up on human's face. 2) Hair Treatment Cream which contains oil from Sterculia foetid fruits of Sukhothai Province. The product has effective property in hair and scalp treatment.

This is an innovation that increases values of the fruit and extend its shelf-life. 3) Facial Serum contains Candle Lilly (Scientific Name : Tradescantia Spathacea) and Mint Oil of Kampangetch Province. The product has effective property in facial treatment. This innovation increases value of the water extracted from Candle Lilly and Mint oil which also extends its shelf-life. 4) Skin Lotion contains banana flour of Phichit Province, which has property in skin treatment and sunscreen. 5). Sunscreen Stick contains organic brown rice of Khung Tapao, Uttraradit Province which has property in sun-blocking and skin enrichment. 6) Breast-tightening gel contains flour from Ma-Hae Beans, Tak Province, which has property in breast tightening and skin treatment. 7) Body Massage Cream contains spring water from Bann Kru, Petchaboon Province. It has property in skin treatment.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทยประยุกต์ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในเขตภาคเหนือตอนล่าง” ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีและผู้ให้คำปรึกษา นายแพทย์เทวีธู ธาณีรัตน์ ผู้อำนวยการกองการแพทย์ทางเลือก กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ซึ่งเป็นผู้ให้คำปรึกษาและให้ข้อเสนอแนะแก้ไขในส่วนที่มีข้อบกพร่องต่าง ๆ ทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ตลอดจนขอขอบคุณชุมชนทั้ง 7 จังหวัดและผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญทุกท่านในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพ ซึ่งผลที่ได้เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านใน 7 จังหวัด 7 ผลิตภัณฑ์ในการส่งเสริมสุขภาพเพื่อใช้ในการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลใน 7 จังหวัด ซึ่งทำให้งานวิจัยฉบับนี้มีความชัดเจนและสำเร็จลุล่วงอย่างสมบูรณ์

ท้ายที่สุดคือ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสวนดุสิตและสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยครั้งนี้

คณะผู้วิจัย

2561

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญ	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตการวิจัย	3
คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
แนวคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่	6
บริบทของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล	13
แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	17
หลักและทฤษฎีการแพทย์แผนไทย	21
แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ	23
แผนยุทธศาสตร์ชาติการพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไท พ.ศ.2555-2559	27
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	29
กรอบแนวคิดในการวิจัย	33

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	34
ประชากรและการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง	34
เครื่องมือในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	35
การเก็บรวบรวมข้อมูล	36
การวิเคราะห์ข้อมูล	37
บทที่ 4 ผลการวิจัย	38
ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	38
ส่วนที่ 2 ปัจจัยสนับสนุนในการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทย	40
ส่วนที่ 3 ความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปัญญาพื้นบ้าน ในการดูแลสุขภาพ	41
ส่วนที่ 4 ความพึงพอใจเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ในการดูแลสุขภาพ	43
ส่วนที่ 5 การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพ	44
ส่วนที่ 6 แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านใน 7 จังหวัด 7 ผลิตภัณฑ์	63
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	65
สรุปผลการวิจัย	65
อภิปรายผล	68
ข้อเสนอแนะ	71
บรรณานุกรม	72
บรรณานุกรมภาษาไทย	72
บรรณานุกรมภาษาต่างประเทศ	74
ภาคผนวก	75
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม	76
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์	81
ประวัติผู้วิจัย	84

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	ประเภทและจำนวนบุคลากรที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล	14
4.1	แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	38
4.2	แสดงปัจจัยสนับสนุนในการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทย	40
4.3	แสดงภาพรวมความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพ	41
4.4	แสดงภาพรวมค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพ	43
4.5	สูตรส่วนผสมเจลล้างหน้าที่มีส่วนผสมของถ่านซังข้าวโพด	45
4.6	สูตรส่วนผสมครีมหมักผมที่มีส่วนผสมของน้ำมันจากเมล็ดสำโรง	48
4.7	สูตรส่วนผสมเซรั่มบำรุงผิวหน้าที่มีส่วนผสมของว่านกาบหอยและน้ำมันมินต์	51
4.8	สูตรส่วนผสมครีมพอกผิวที่มีส่วนผสมของแป้งกล้วย	54
4.9	สูตรส่วนผสมครีมกันแดดแบบอวดแห้งที่มีส่วนผสมของข้าวกล้องไรซ์เบอร์รี่อินทรีย์	57
4.10	สูตรส่วนผสมเจลกระชับหน้าอกที่มีส่วนผสมของแป้งถั่วมะแฮะ	59
4.11	สูตรส่วนผสมครีมนวดผิวกายที่มีส่วนผสมของน้ำพุร้อน - น้ำแร่	61

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	กรอบแนวคิดในการวิจัย	33
4.1	ถ่านซังข้าวโพด	45
4.2	เจลล้างหน้าที่มีส่วนผสมของถ่านซังข้าวโพด	47
4.3	เมล็ดสำโรง	48
4.4	ครีมหมักผมที่มีส่วนผสมของน้ำมันจากเมล็ดสำโรง	49
4.5	ว่านกาบหอย	50
4.6	ต้นมินต์	51
4.7	เซรั่มบำรุงผิวหน้าที่มีส่วนผสมของว่านกาบหอยและน้ำมันมินต์	53
4.8	แป้งกล้วยน้ำว้า	54
4.9	ครีมพอกผิวที่มีส่วนผสมของแป้งกล้วยน้ำว้า	55
4.10	ข้าวกล้องไรซ์เบอร์รี่อินทรีย์	56
4.11	ครีมกันแดดแบบอัดแท่งที่มีส่วนผสมของข้าวกล้องไรซ์เบอร์รี่คั่งตะเกา	57
4.12	ถั่วมะแฮะ	58
4.13	เจลยกกระชับหน้าอกที่มีส่วนผสมของแป้งถั่วมะแฮะ	60
4.14	น้ำพุร้อน - น้ำแร่	61
4.15	ครีมนวดผิวกายที่มีส่วนผสมของน้ำพุร้อน - น้ำแร่บ้านครู	63